

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมของเรือนพื้นดินมุสลิมในระดับผังหมู่บ้านและตัวเรือนของชาวมุสลิมในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยและในเขตพื้นที่รัฐเปรักและรัฐปีนังประเทศมาเลเซีย โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม เรือนพักอาศัย และภูมิปัญญาพื้นถิ่น ตลอดจนสังเกตพัฒนาการของเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลง แนวโน้มการคงอยู่ เมื่อเวลาและบริบทเปลี่ยนไปเพื่อนำไปเปรียบเทียบหาความเหมือนและความต่างกันระหว่างกัน

ผลของการศึกษาพบว่าเรือนพื้นดินมุสลิมในทั้งสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันมาก ในระดับผังของหมู่บ้านหรือที่เรียกว่า “Kampong” นั้นพบการรวมกลุ่มโดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง มีการแยกพื้นที่อยู่อาศัยออกจากพื้นที่ทำกิน โดยอาศัยการปลูกต้นไม้ที่ค่อนข้างหนาแน่นเป็นพื้นที่คั่นกลาง แต่ละบ้านเชื่อมถึงกันด้วยโครงข่ายพื้นที่เปิดโล่ง สามารถเดินไปมาหาสู่ถึงกันได้ตลอดทั้งหมู่บ้านด้วยถนนหรือทางเดินเล็กๆท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นและเย็นสบาย ในระดับของตัวเรือนนั้นพบว่ามีความคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะรูปทรงของหลังคาและลาดลาดระดับคกต่าง จะแตกต่างกันเพียงรายละเอียดปลีกย่อยทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าเรือนพื้นดินมุสลิมในมาเลเซียยังคงรูปแบบดั้งเดิมของผังพื้นที่มีลำดับชั้นของการแบ่งพื้นที่ค่อนข้างชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนน้อยกว่าที่พบในเขตประเทศไทย

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นดินมุสลิมคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติอย่างถ่องแท้ของผู้อยู่อาศัย ด้วยการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นเพื่อปลูกสร้างเรือน การสร้างระบบลอดประกอบได้ของเรือนเพื่อการเคลื่อนย้ายเมื่อมีภัยธรรมชาติเช่นน้ำท่วมหรือเมื่อมีการขยายครอบครัว การมีผังพื้นที่โปร่งโล่งกันห้องเท่าที่จำเป็นและหน้าต่างยาวจรดพื้นเพื่อลมสามารถพัดผ่านได้สะดวก ตลอดจนการรักษาไม้ใหญ่บริเวณโดยรอบบ้านเพื่อรักษาสภาวะน่าสบายให้คงอยู่ พัฒนาการของเรือนมีแนวโน้มการเปลี่ยนของการใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นวัสดุอุตสาหกรรมมากขึ้นแทนที่วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนรูปทรงและมวลของเรือนมีลักษณะเปลี่ยนไปในทางที่ตันมากขึ้นจากการต่อเติมเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย อิทธิพลของการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านทำให้ทิศทางเข้าบ้านเปลี่ยนไปส่งผลให้เกิดการเพิ่มเติมรั้วหรือคกแต่งทางเข้าเพื่อการรับรู้ของหน้าบ้านและหลังบ้านตามการเข้าถึงจากถนน

คำสำคัญ : เรือนพื้นดินมุสลิม สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาพื้นถิ่น นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ABSTRACT

This study investigates the sustainable qualities of Muslim vernacular houses by comparing the areas of the four southern border provinces in Thailand and those found in Perak and Penang, Malaysia. The study focuses on the relationship among local lifestyles, natural environment, houses and local wisdom as well as observing the houses' evolutions and their ability to retain their architectural and landscape integrity over time.

Based on the research, the study found similarities between the two study areas. In the village settlement (called Kampung), houses are grouped together and the mosque functions as the village centre. The housing compound is separated from agricultural areas by densely vegetated zones or strips. Houses are interconnected by open spaces allowing easy walking access under the shading trees throughout the village. Within the architectural scale of the housing unit, it was found that the roof forms, entrance stairs and central linkage areas (called Selang) were similar. Yet, from the fieldwork it should be noted that the Muslim vernacular houses in Malaysia maintain a higher level of integrity in the hierarchical floor plans, with smaller adjustments and adaptations compared to those in Thailand.

The sustainable qualities that the study found in Muslim vernacular houses focused on their abilities to blend themselves into the surrounding environment. This reflects the thorough understanding that the builders and the dwellers have of the local ecology. Evidence include the use of local materials in building components, the design of prefabricated systems for ease of relocating the house when there is flooding or when family separations occur. In addition, the floor plan arrangement with small amounts of partitions and full-length windows allows good natural ventilation and the existing large trees around housing compound help maintain the comfort level within the house. Recent developments include the tendency to use industrialized materials for additions and renovations to dwelling units instead of using natural materials as was in the past. New additions to the existing units have resulted in heavy forms and volumes. Finally, new roads that were introduced into the village have changed the houses' orientation. This results in adding new fences or new decoration to define the front and the back of the house according to the direction of new road.

Keywords: Muslim vernacular house, Sustainable architecture, Local wisdom, Cultural ecology.